

Annual
Conference 2026

Hope MANIFESTO

#HISTORYANDHOPEMANIFESTO

HOUSE OF
EUROPEAN
HISTORY

An initiative of the European Parliament

Over het manifest

In het kader van de 32e jaarlijkse EuroClio-conferentie in 2026 (“History and Hope: *Learning for Change*”) hebben het Huis van de Europese geschiedenis en EuroClio ruimtes voor samenwerking gecreëerd waar de deelnemers met elkaar van gedachten konden wisselen over het onderwerp van dit jaar. Het Huis van de Europese geschiedenis heeft hiertoe het initiatief genomen. De vele bijdragen aan de “Wall of Hope” – een door EuroClio ontwikkelde visuele tijdlijn – de workshops en de tijdens de conferentie vastgelegde ideeën dienden als inspiratiebron, met als eindresultaat het **”Manifest van Hoop”**.

Dit manifest is een weerslag van de gedachten, ervaringen en gedrevenheid van ongeveer **250 leerkrachten geschiedenis**. Zij hebben het manifest gezamenlijk ontwikkeld in het kader van een participatief proces tijdens de conferentie.

Het Manifest van Hoop is een gezamenlijke uiting van leerkrachten geschiedenis en een gemeenschappelijk vertrekpunt voor een bredere dialoog. Het is het resultaat van de uitwisseling van ideeën tussen collega’s en richt zich in eerste instantie tot leerkrachten en leerlingen in heel Europa en in de rest van de wereld. Daarnaast hopen we instellingen en organisaties te bereiken die actief zijn op het gebied van democratie, onderwijs en maatschappelijke cohesie.

Het manifest is bedoeld als collectieve boodschap van leerkrachten over de rol van het geschiedenisonderwijs in onzekere tijden. Zij geven beknopt en toegankelijk uitdrukking aan hun opvattingen over het geschiedenisonderwijs: hoe kunnen leerlingen ertoe worden aangezet om kritisch te denken, deel te nemen aan het democratische leven en verschillende perspectieven in te nemen? Welke rol speelt hoop hierin als waardevol pedagogisch ijkpunt?

De deelnemers aan de conferentie brachten een breed scala aan werkwijzen, zorgen, ambities en motivatie mee, die dankzij de vele verschillende activiteiten bijna allemaal aan bod konden komen.

Tien leerkrachten gaven zich vrijwillig op voor het redactiecomité, dat de bijdragen heeft gestructureerd en samengevoegd tot een coherente eindtekst. Het redactiecomité heeft gezorgd voor helderheid, redactionele samenhang en trouw aan het collectieve proces waaruit het manifest is voortgekomen.

Het redactiecomité

Handtekening van de leden van het redactiecomité

Emer Shanahan

Juraj Varga

Wouter Smets

Kamila Ropero

Mirela Sakej

Sérgio Neto

G.Rósa Eyvindardóttir

Jordi Van den Hoven

Lejla Čaušević

Sinead Fitzsimons

Het Manifest van Hoop

Verschillende vormen van geschiedenis, gemeenschappelijke uitdagingen

De sfeer in de klas wordt in heel Europa, en niet alleen daar, bepaald door verschillende herinneringen, conflicten, vormen van zwijgen en politieke contexten. Er bestaan veel manieren om les te geven over het verleden, te leven in het heden en na te denken over de toekomst. Elke leerkracht geschiedenis heeft een eigen perspectief dat is gebonden aan zijn of haar achtergrond. We moeten ons dus goed realiseren dat geschiedenis altijd binnen een bepaalde context wordt gegeven. Maar inmiddels komen we steeds vaker voor dezelfde uitdagingen te staan.

"De spanning ontstaat doordat het in een wereld met zoveel leed en onrechtvaardigheid moeilijker is om te hopen dan om bang te zijn, waarbij we ook nog wanhopig verlangen naar verandering (en deel willen nemen aan die verandering)."

Buiten school is het publieke debat vaak gepolariseerd. Individualisme kan het gemeenschapsgevoel verzwakken en democratische waarden zijn niet langer vanzelfsprekend. Toch leert een blik op de geschiedenis ons ook dat rechten, vrijheid en solidariteit in de loop der tijd zijn opgebouwd en kunnen worden beschermd, heroverwogen en vernieuwd. Opgroeiende leerlingen navigeren door sociale netwerken, misinformatie en artificiële intelligentie. In zo'n omgeving kan het moeilijk zijn om te beoordelen waar autoriteit aan moet worden gehecht en waar te veel content kan leiden tot verwarring, vermoeidheid en wantrouwen. Ook bepalen systemisch racisme, ongelijkheid, intergenerationeel trauma, onopgeloste sociale spanningen en oorlogen hoe jongeren zich verhouden tot de geschiedenis, tot instellingen en tot elkaar.

De geschiedenis kan doelbewust worden misbruikt. Wij bestrijden dit – in onze lessen en als gemeenschap van leerkrachten en pedagogen.

In de klas komt deze realiteit tot uiting in de vragen, de emoties, de twijfels, de weerstand, het zwijgen of de desinteresse van de leerlingen, maar ook in hun

nieuwsgierigheid, hun rechtvaardigheidsgevoel, hun digitale kennis en hun wens om de wereld waarin zij leven te begrijpen. Leerlingen brengen verhalen mee die worden verteld binnen families, in gemeenschappen, in de media en in onlineruimten, en stellen vragen over erfgoed en identiteit: wat wordt geërfd, wat wordt gedeeld, wat wordt betwist en wat verkiest elke generatie door te geven of te veranderen? Dit kunnen moeilijke momenten zijn, maar hun vragen openen ook nieuwe perspectieven.

Voor deze emoties moet plaats zijn binnen het geschiedenisonderwijs. Ze zijn onderdeel van de realiteit waarin geschiedenis wordt gegeven.

Wat betekent hoop voor het geschiedenisonderwijs van nu?

Hoop kan verschillende dingen betekenen, al naargelang context, ervaringen en taal. Voor leerkrachten geschiedenis kan hoop geen abstract woord blijven. Hoop is voor ons geen naïef optimisme. Hoop is niet het geloof dat dingen vanzelf wel beter zullen worden.

Buiten de schoolomgeving kan hoop worden opgevat als het vermogen om sociaal kapitaal te behouden, onze samenleving weerbaar te houden, moeilijkheden te overwinnen en niet aan wanhoop ten prooi te vallen. Hoop berust op waarden als solidariteit, mensenrechten, rechtvaardigheid, inclusiviteit en verantwoordelijkheid. Hoop geeft energie, motivatie, gedrevenheid en een doel, en helpt mensen te blijven zoeken naar ruimte om te handelen, zelfs wanneer verandering traag, onzeker of moeilijk is.

In de klas zien we hoe hoop verandering kan brengen.

Voor ons als leerkrachten geschiedenis **is het opbouwen van vertrouwen een drijfveer**: het vertrouwen dat leerlingen met complexe dingen kunnen omgaan en verhalen ter discussie kunnen stellen. Zonder hoop kunnen we niet praten over de moeilijke momenten in de geschiedenis, niet omgaan met meningsverschillen en leerlingen niet helpen om vragen te stellen bij verhalen die gevoelig liggen. Vertrouwen is niet hetzelfde als gemak of consensus, maar schept de juiste voorwaarden, zodat leerlingen zich gerespecteerd voelen en geloven in hun eigen capaciteiten – nu en in de toekomst. Vertrouwen zorgt ervoor dat we buiten de school als actieve wereldburgers in dialoog blijven en zo bijdragen aan een open samenleving waarin we kunnen geloven.

In de geschiedenisles kan hoop in de praktijk worden gebracht: hoop hoort intrinsiek bij het geven van geschiedenis. De geschiedenis toont ons dat de wereld vroeger anders was dan nu: samenlevingen hebben zich ontwikkeld, mensen hebben gehandeld, onrechtvaardigheid is aangevochten, rechten zijn opgeëist, gemeenschappen zijn opnieuw gevormd en verhalen zijn veranderd.

Hoop hoeft dus niet van buitenaf te komen, maar ligt al besloten in het werk van leerkrachten geschiedenis: in de manier waarop we leerlingen helpen om niet alleen passief te leren maar actieve burgers te worden en kritischer te leren denken, waarmee wij hen stimuleren om van reflecteren over te gaan tot handelen.

"Hoop is voor mij een radicale daad [...] Ik denk dat hoop een beslissing is, maar ook een vorm van betrokkenheid om aan vast te houden en met anderen te delen."

Hoop moet leerlingen helpen om te kunnen begrijpen en handelen.

Hoop helpt hen een verband te leggen tussen heden en verleden, in twijfel te trekken wat vast lijkt te staan, en te begrijpen dat dingen anders kunnen zijn dan ze lijken. Leerlingen doen niet alleen kennis op. Ze hebben vragen, ervaringen en emoties, en

capaciteiten zoals digitale expertise. Ook hebben ze bepaalde visies op de wereld. Hun hoop neemt toe wanneer hun inbreng serieus wordt genomen en onderdeel wordt van het leerproces.

Voor leerkrachten geschiedenis is hoop dus zowel verantwoordelijkheid als praktijk: een manier van lesgeven die begrip, zeggenschap, gemeenschapsvorming, democratische participatie en gelijkheid tot verandering bevordert.

Hoop krijgt vorm in het geschiedenisonderwijs

Hoop neemt elke dag vorm aan bij het lesgeven: bij de onderwerpen waar we over spreken, het materiaal dat we kiezen, de vragen die we stellen, de verhalen die we delen, het zwijgen dat we onderzoeken en de ruimte die we de leerlingen bieden om na te denken, te spreken en deel van het geheel te zijn.

Bronnen, feiten en bewijs staan centraal in ons werk. Foto's, voorwerpen, mondelinge getuigenissen, kaarten, archieven, straatnamen, tentoonstellingen in musea, sporen die de geschiedenis heeft achtergelaten en digitale documenten helpen leerlingen rustiger en zorgvuldiger te kijken. Ze leren zich af te vragen wie er spreekt, wat feit en wat mening is, wat ontbreekt en waar vraagtekens bij geplaatst kunnen worden. Deze vaardigheden zullen ook buiten de geschiedenisles van pas komen.

Bepaalde verhalen worden van generatie op generatie doorverteld. Leerlingen komen door de verhalen in contact met kinderen, volwassenen en ouderen uit het verleden en in het heden. De verhalen herinneren ons eraan dat geschiedenis ook gaat over datgene wat wordt overgeleverd of geërfd, en wat elke generatie verkiest door te geven of te veranderen.

Een veelheid aan perspectieven staat in ons werk centraal. Door telkens een andere bril op te zetten, verhalen met elkaar te vergelijken en dominante, nationale, koloniale of eurocentrische perspectieven in twijfel te trekken, helpen we de leerlingen te begrijpen dat geschiedenis altijd meer is dan maar één verhaal. We zoeken de stem van de mensen die niet in de schoolboeken voorkomen en vragen wat verzwegen wordt, over het hoofd is gezien of onzichtbaar gemaakt. Dit maakt de geschiedenis er niet eenvoudiger op, maar wel eerlijker.

Hoop moet ook ruimte bieden voor andere meningen. Hoop heeft niet per se consensus nodig, maar wel voldoende vertrouwen om moeilijke gesprekken te kunnen voeren. Tijdens discussies, debatten en gezonde conflicten kunnen leerlingen constructief luisteren, argumenteren, twijfels uiten, bewijsmateriaal vergelijken en verschillende interpretaties leren kennen zonder dat meningsverschillen omslaan in vijandigheid.

"Zonder wrijving geen inzicht. Hoop betekent dus niet spanningen vermijden, maar erop vertrouwen dat confrontatie kan leiden tot verbinding [...] zodat we ons samen een rechtvaardigere toekomst kunnen voorstellen."

Deelnemen betekent het heft in eigen hand nemen. Wanneer leerlingen hun eigen vragen stellen, onderzoek doen, debatteren, samen aan een project werken, zich bij een leerlingenraad aansluiten, met anderen praten of de lessen in verband brengen met hun nabije omgeving, maken ze de overgang van luisteren naar deelnemen. Ze gaan merken dat ze niet alleen leerlingen zijn, maar ook mensen die deel uitmaken van de geschiedenis en erop kunnen reageren.

In ons werk zullen we altijd emoties tegenkomen. De geschiedenis kan angst, woede, verdriet, weerstand, empathie, ongemak en bezorgdheid oproepen. Wanneer deze emoties niet erkend worden, kunnen ze het leerproces blokkeren. Als ze wel erkend en verwerkt worden, zijn ze essentieel voor het leerproces. Emoties komen niet in de plaats van bewijs, maar horen onmiskenbaar bij kritisch denken. We helpen leerlingen te begrijpen wat ze voelen en daarbij stil te staan, en dan over te gaan van reactie naar reflectie.

PN

Verbeelding maakt de weg vrij voor hoop. Door middel van rollenspelen, simulaties, reflectie op basis van kunst, op de toekomst gerichte vragen en spelgebaseerd leren kunnen leerlingen complexiteit ervaren in plaats van er alleen maar over te horen. Zij kunnen verschillende posities innemen, met dilemma's worden geconfronteerd, beslissingen uittesten en merken dat het heden niet vastligt. Creativiteit is een andere manier om het leerproces te beoordelen. Deze werkwijzen kunnen kennis en emotie met elkaar verbinden en aan het licht brengen hoe de leerlingen de geschiedenis opvatten, doorvoelen en er zin aan geven.

Ook wij als leerkrachten moeten blijven leren, actief blijven nadenken en nieuwsgierig blijven. Dat betekent dat we onze pedagogische methodes, onze emoties, onze vooroordelen en onze stereotypen ter discussie moeten blijven stellen. We kunnen niet van de leerlingen verlangen dat ze omgaan met ongemak, complexe dingen en moeilijke momenten in de geschiedenis wanneer we daar zelf niet mee begonnen zijn.

Hoop kan ook groeien buiten de school: in musea en archieven, bij gedenktekens of monumenten, in openbare ruimten, in de natuur, bij lokaal erfgoed en tentoonstellingen, en tijdens veldwerk en bezoeken. De geschiedenis wordt tastbaar als leerlingen in contact komen met plaatsen, voorwerpen en mensen. Dit kan hen helpen om gebeurtenissen, voorwerpen, herinneringen en de huidige realiteit met elkaar in verband te brengen en er vragen bij te stellen.

Hoop creëren

"Hoop is geen naïef gevoel, maar een professionele houding waarmee iemand onderkent hoe complex het verleden is en dat de mogelijkheid tot transformatie in het lesgeven besloten ligt"

We kunnen dit niet allemaal op dezelfde manier doen. Ons dagelijks leven verschilt, we hebben allemaal andere onderwijsprogramma's, en we beschikken niet over dezelfde middelen en vrijheden. Sommige dingen brengen we in onze lessen al in de praktijk en andere dingen zijn wensen voor de toekomst. Sommige dingen vergen meer tijd, ondersteuning, moed en gemeenschapsgevoel.

Dit samenzijn als praktijkgemeenschap rond het thema geschiedenis en hoop is meer dan alleen een conferentie. Het is een daad van gezamenlijke reflectie, een gelegenheid om geïnspireerd te raken door onze gedeelde realiteit, te leren van onze verschillen en ons er samen bewust van te worden wat het geschiedenisonderwijs vandaag de dag mogelijk kan maken.

Tijdens het lesgeven vergeten we weleens dat we deel uitmaken van een bredere beweging. Dit soort bijeenkomsten biedt een open en eerlijk kader waarbinnen leerkrachten uit heel Europa en de rest van de wereld elkaar kunnen ontmoeten, hun werkwijze kunnen delen en zich weer kunnen herinneren waarom ze dit werk doen.

Met dit manifest laten we zien dat we hoop als leidraad bij het lesgeven nemen: samen willen we van het klaslokaal een plek maken waar niet alleen over hoop wordt gepraat, maar waar ook hoop wordt opgebouwd.

Wall of HOPE

De “Wall of Hope” is een visuele tijdlijn waarop de deelnemers een herinnering uit het verleden kunnen achterlaten of een idee voor een hoopvolle toekomst kunnen delen. Dit kan iets persoonlijks zijn, maar ook iets wat speelt op mondiaal niveau. Elke bijdrage staat voor een moment, een gebeurtenis, een realiteit of een emotie die met hoop geassocieerd wordt. Deze creatieve, interactieve installatie bevat meer dan 120 bijdragen van de deelnemers aan de 32e jaarlijkse conferentie van EuroClio “History and Hope”.

De “Wall of Hope” maakt zichtbaar wat hoop op verschillende momenten betekent, waarbij de focus telkens wordt verlegd om aan te sluiten bij de eisen van de tijd. Het blijkt dat mensen in elke periode hun eigen oplossingen, bewegingen en moed hebben gezocht. Hoop kent geen grenzen: een ervaring in de eigen omgeving, een demonstratie of de vaststelling van een wet worden omarmd, vinden weerklank en worden wereldwijd als aanmoediging ervaren. Hoop motiveert het vertellen van persoonlijke verhalen en wordt daarmee een vonk voor een collectief vuur.

*“Vrouwen in Finland kregen stemrecht.”
– 1906, Europees/wereldwijd*

Hoop is een manier om weer vertrouwen, solidariteit en een gemeenschapsgevoel op te bouwen. Hoop vindt zijn weg in democratische bewustwording, de val van regimes en de moed tot collectieve actie. Hoop leeft in het onderwijs, onder jongeren, in elke generatie die leert, vragen stelt en het aandurft om te bepalen wat de volgende stap zal zijn.

*“Al het gestolen erfgoed is teruggegeven aan de gemeenschappen waartoe het behoort.”
– 2023, Europees/wereldwijd*

Deze interactieve vorm van betrokkenheid bewijst dat geschiedenis niet alleen een aaneenrijging van data is, maar ook een serie keuzes. We kiezen ervoor ons de menselijke keten, de rechten, de vooruitgang en het klaslokaal te herinneren. De “Wall of Hope” symboliseert de overtuiging dat de toekomst kan floreren en gevoed wordt door ervaringen uit het verleden, een levendige verbeelding en de wens om teleurstellingen om te zetten in groei.

Bekijk hier de “Wall of

Hope MANIFESTO

Bezoek de website

#HISTORYANDHOPEMANIFESTO

